

ADATOK EGY ISMERETLEN MEZŐCSÁTI FAZEKASC SALÁDRÓL

FÜVESSY ANIKÓ

Domanovszky György és Kresz Mária különböző írásaikban többször tanulmányozták a mezőcsáti fazekasságot.¹ Monográfiáját is Domanovszky György készítette el.² Munkáik megjelenése óta a gyűjtemények néhány olyan darabbal bővültek, melyek az anyakönyvek és a céhiratok adataival kiegészülve újabb megvilágításba helyezték ezt a jelentősebb kerámiaközpontot.³ A tárgyak közt négy olyan szignált darab is volt – mind egyik butella –, melyen addig még ismeretlen fazekas neve szerepelt: Fazekas János (1835), Nagy Sándor (1837), Molnár József (1845) és Tóth János (1900). Nagy Sándor és Tóth János további életútját nem ismerjük. Molnár Józsefről pedig annyit tudunk, hogy miskolci születésű fazekaslegény volt, aki a miskolci céh legénylistáján citromfavirág néven szerepel. A butella készítésekor vándoridejét tölthette Mezőcsáton. Stílusa és kézírása alapján egy szintén 1845-ben készített miskakancsót is az ő munkájának tartunk. A két munka alapján Horváth Márton műhelyéhez szorosabb szálak fűzhetők, de motívumai között Rajczy-elemeket is találhatunk.⁴ Fazekas János személye viszont jelentősebb adatokkal gazdagította a mezőcsáti fazekasságra vonatkozó ismereteinket.

A mezőcsáti református anyakönyvek igen szegényes bejegyzéseikkel nem nagyon támogathatták a kutatásokat, ezért kell örülnünk minden olyan apró adatnak, mely egymást kiegészítve mégis előre viheti a kutatásokat. Legutóbb Fazekas János 1835-ös butellája és az 1828-as összeírás irányította figyelmemet újra Mezőcsátra. A butella a Néprajzi Múzeum gyűjteménye került István Erzsébet vásárlása révén a Pázmándi-gyűjteményből. A butellát Fazekas János készítette rokonának, Kapitány Jánosnak. Píllanatnyilag ez a legkorábbi készítésű mezőcsáti butella. Ilyen nevű fazekasról eddig nem volt tudomásunk, a miskolci fazekascéh irataiban sem figyeltünk fel eddig nevére. Hogy mégis élt Fazekas vezetéknévű család Mezőcsáton, aki cserépedény készítésével foglalkozott, azt az 1828-as országos összeírás erősítette meg, mely Rajczy Mihály (1794–1855) mellett a fazekasok sorában csak Fazekas Mihályt jelölte meg.⁵ Mindkét fazekas saját házában dolgozott, Rajczy Mihály egész évben, Fazekas Mihály pedig időszakosan.

Az összeírás idején azonban jól tudjuk, más mesterek (Kovács Mihály, nemes Horváth József és testvére János) is foglalkoztak edénykészítéssel. Biztosan jelentősebbnek ítélték Fazekas Mihály műhelyének működését, ha másodikként, mint aki csak időszakosan dolgozik, összeírták. A Horváth testvérek hiányát még magyarázhatja nemesi származásuk, hiszen a nemeseket csak akkor írták össze, ha főfoglalkozásként üzték az

1 A tanulmány OTKA támogatással (száma: T 013513) készült.

2 *Domanovszky Gy.*, 1953., 1968., 1981.; *Kresz M.*, 1961., 1969., 1991.

3 *Füvessy A.*, 1991., 1996.

4 NM 94.107.28., NM 68.33.1., Bereg Múzeum 63.95., NM 59.150.56.; *Füvessy A.*, 1991. 421.

5 OL B. 55.876., A Fazekas családra vonatkozó kutatásokhoz: *Füvessy A.*, 1996.

ipart.⁶ Kovács Mihály hiánya azonban elgondolkodtató, hiszen neki csak a felesége, Horváth Sára volt nemes. Már 1817-ben, házasságkötésekor fazekas mester volt, melyet az anyakönyv külön fel is tüntetett.⁷ Ezért merülhetett fel az a kérdés, hogy Kovács Mihály és Fazekas Mihály esetleg azonos személyt jelölhet. Ennek tisztázására a miskolci céhiratok és a mezőcsáti anyakönyvek ismételt áttekintésére volt szükség.

Kovács Mihály nem mezőcsáti születésű volt, mint korábban Domanovszky György feltételezte. Születési helyére az esketési anyakönyv is utal. Hatalmas Pál tanítványa volt, akinél 1811. július 14-én szabadult. A legénylistán, a legények származási helyét is megjelölő fontos céhíraton 1811. augusztus 3-án találtuk meg: „Kovács Mihály Borsod Vármegyéből Valk nevezetű Helyesgből származott, választott Virág nevet választott magának Tuba Rósa szál”.⁸ Életkora, mestersége alapján nyugodtan lehetett volna az összeírás Fazekas Mihály, akit esetleg ragadványnévvel írtak össze. A mezőcsáti anyakönyv azonban mást tanúsított.

Az anyakönyvekben a 18. század utolsó negyedében Fazekas vezetéknevű személy csak egyszer fordult elő, mint feleség. A mezővárosban tehát a jelzett időben Fazekas vezetéknevű családok nem éltek. Ezt követően bukkan fel a 19. század elején az anyakönyvben Fazekas Mihály neve 1806. július 10-én János, 1808. november 1-jén Mihály és 1823. július 26-án István nevű gyermekei keresztelésekor. Az anyakönyvi adatok tehát azt bizonyították, hogy Fazekas Mihály nevű ember élt Mezőcsáton, és ennek volt egy János nevű fia. Hogy minden valószínűség szerint a foglalkozása is fazekas volt, arra felesége neve utal, aki Rajczy Anna volt, az idősebb Rajczy Mihály 1783-ban született nővére.⁹

Fazekas Mihály nem Mezőcsáton született, házasságát sem itt kötötte. Mivel 1806-ban már mint házasember élt Mezőcsáton, felesége életkora alapján úgy gondoljuk, 1780 körül születhetett. 10–15 évvel idősebb lehetett sógoránál, Rajczy Mihálynál. Mesterségválasztásában mindenképpen hatással lehetett az 1801-ben, hétéves korában megárvult sógorára. Rajczy Mihály azonban mégsem a Csáton dolgozó Fazekas Mihályhoz szegődött inasnak, hanem 1807. július 11-én Miskolcra, Szűts Jakabhoz, akinél 1810. augusztus 21-én szabadult.¹⁰ Ez arra utal, hogy Fazekas Mihály a mázasmunka készítésében valószínűleg járatlan volt, esetleg munkájának minősége nem felelt meg a 19. század eleji igényeknek, ezért nem volt alkalmas a divat diktálta magasabb képzettséget biztosítani. Nevével a miskolci fazekascéh inasai között nem is találkozunk, továbbá a legénylistán sem sikerült azonosítani. Ettől függetlenül valamelyik landmajszter tanítványaként kötődhetett a miskolci fazekascéhhez, mert a vidéki mesterek inasait elég rendszertelenül, sok esetben nevüket fel sem tüntetve jelentették be.

Fazekas Mihály miskolci céhhez való lazább kötődését jelezhetik a számadás-könyv 1806–1807 közti bejegyzései: „jöt bé Tsáti Fazekastul Levél pecsételésért 1.30” (1806. szept. 3.), „jöt bé Tsati Fazekastul 2.30” (1806. szept. 17.), továbbá „Tsáti Fazekasnak itt letiben költöttem 1.06” (1807. jan. 21.).¹¹ Ezek a bejegyzések azonban nemcsak vezetéknevet, hanem foglalkozást is jelölhettek, így Fazekas Mihályra éppúgy vo-

⁶ Bottko B., 1957. 255.

⁷ Mezőcsát református vegyes anyakönyv (ezután Mcs VA) II/818.

⁸ Domanovszky Gy., 1953. 19.; Füvessy A., 1996. 159.; A legénylistát Bodó Sándor 1975-ben dolgozta fel (vö. Bodó S., 1975.)

⁹ Mcs VA II/54., 62., 162.

¹⁰ Füvessy A., 1991. 417–418.

¹¹ Herman Ottó Múzeum (ezután HOM) tört.-dok. 76.13.3.

natkozhattak, mint az 1803-ban a miskolci fazekascéhbe állt mezőcsáti születésű Hatalmas Pálra, aki felváltva dolgozott Miskolcon és Mezőcsáton.

Hatalmas Pálról már korábban is tudtuk, hogy miskolci tanítvány volt, mestere a debreceni származású Ross István, akihez 1794. október 7-én szegődötték. 1798. június 17-én a „Tökvirág” nevet választotta, majd 1802-ig különböző mesterekhez szegődött legénynek.¹² 1802. augusztus 9-én beköszöntőpénzt fizetett, majd 1803. július 18-án remekkészítéssel és céhbeállással kapcsolatos befizetéseit sorolta fel a számadáskönyv. Sikeres remeklése után a miskolci fazekascéh aktuális mestere lett. Műhelye kezdetben Miskolcon volt, itt is kötött házasságot Posár Pál lányával, Máriával.¹³ Műhelyét azonban Miskolcon igen hamar felszámolta, hazaköltözött Mezőcsátra. Már 1805-ben a céh jegyzőkönyve azt írta: „Jött be panaszúl Hatalmas Pál ellen hogy a Czéh Mester Uram parantsolatjanak ne engedelmeskedet, és minden Hir nélkül hazajaba ment”, mely vétségért 1 forintra büntették. A büntetés hatására műhelyét Miskolcra helyezte vissza, melyre az utal, hogy első két gyermekét az avasi református egyháznál anyakönyvezték, továbbá, hogy 1807. január 5-én a vízkereshti kántorgyűlésen „bejárómesterségre az Ifjúságnak szabad akaratyuk szerint Hatalmas Pál választatott”.¹⁴

A céh irataiban 1819-es haláláig még többször is szerepelt. 1811-től már végig Mezőcsáton dolgozott. Ettől kezdve minden gyermekét Csáton anyakönyvezték. Állandó csáti tartózkodását jelzi, hogy a kántorpénzt nagyobb időközökben fizette (1813-ban, 1816-ban, majd 1818-ban), továbbá inasainak szegődtetési és szabadulási pénzét nem külön, hanem csak azok szabadulásakor fizette be. Mindez arra utal, hogy gyakran két-három év is eltelt, míg Miskolcot felkereste.¹⁵ Kovács Mihályon kívül még mások is tanulnak nála. Már Mezőcsáton szegődött hozzá 1815 körül nemes Barta Sámuel, aki 1818. március 5-én szabadult. Az ő személyét takarja a legénylista csak virágnevet rögzítő bejegyzése 1818. márciusában: „Borsodi Tsád városából székfű”.¹⁶ Barta Sámuel szabadulása után is volt mesterénél dolgozhatott. 1820-ban, néhány héttel Hatalmas Pál halála után a korabeli céhszokásoknak megfelelően a mester özvegyét feleségül vette. A műhelyhez jutott legény azonban még 1820 őszén vízibetegségben meghalt, a csáti fazekasság történetében tehát jelentősebb szerepet nem játszhatott.¹⁷

Korábban sem Barta Sámuelről, sem Hatalmas Pál későbbi inasairól, a miskolci születésű Vadnaji Mártonról, továbbá a csáti Kókaji Péterről sem volt tudomásunk. Ez utóbbi inas takarja a legénylista eddig pontos névről nem ismert, 1821. június 20-i Bazalikáját, akit Barta Sámuel szabadulásakor szegődtettek. Bazalikáról korábban meg is állapítottuk, hogy nem miskolci tanítvány, mely most csak annyiban igazolódott, hogy tanulóveit nem Miskolcon, hanem Mezőcsáton töltötte.¹⁸

Hatalmas Pál mezőcsáti műhelye tehát nagyobbak számíthatott, ahol egy időben inasok és legény is dolgozott. Műhelye termeléséről, az ott készített tárgyak milyenségéről nincs tudomásunk, műhelyéből stílusban azonosítható termék nem maradt fenn. Csak feltételezzük, hogy mázas és mázolatlan munkák egyaránt megjelenhettek termelésében, hiszen csak mázasmunkára még nem volt elegendő kereslet. Mint Miskolcon tanult, jól ismerhette a mázazást, hiszen a céh a remekmunkák sorában mázas termékeket is előírt.

12 HOM tört.-dok. 76.13.3.; Füvessy A., 1991. 413–423.

13 HOM tört.-dok. 76.13.3.; Avasi református VA II/271.

14 HOM tört.-dok. 79.4.1.1.; Avas Va II/318 (1807. márc. 4.), VA II/354 (1809. jan. 20)

15 HOM tört.-dok. 79.4.1.1.

16 HOM tört.-dok. 76.13.3.

17 Füvessy A., 1991. 415.; Mcs VA II/837., II/545.

18 Füvessy A., 1991. 419.

Stílusára mestere, a debreceni származású Ross István is hatással lehetett, így a hódolt-ságkor kerámiahagyományait mestere révén jól ismerhette. Vida Gabriella kutatásai arra derítettek fényt, hogy az eddig kevésbé ismert miskolci kerámiastílus a 17–18. században a korabeli debreceni stílushoz igen hasonló volt. Így érthető, hogy a zömében miskolci gyökerű mezőcsáti kerámia miért mutat oly erős rokonságot Debrecennel.

A fazekascéh minden adatot, mely Hatalmas Pálra vonatkozott, vezeték- és keresztnevének jelölésével tartalmazta, így valószínű, hogy a „Tsáti Fazekas” elnevezés nem az ő személyét jelöli. A jelzett, 1806–1807 közti időszakban a miskolci fazekascéhhez feltételezhetően egy másik mezőcsáti fazekas is kötődött, igaz lazább szálakkal, mint Hatalmas Pál. Ez lehetett az 1828-as összeírás Fazekas Mihályja is, hiszen neki vezetékneve is Fazekas volt. Ez a lazább szál landmajszteri kötődést jelenthetett, melynek időtartamát a dokumentumok nem árulták el. Hatalmas Pál a miskolci céh aktuális mestere volt, a „Tsáti Fazekas” talán landmajsztere, mely Mezőcsát rangját az inasképzésben, a legények fogadásában mindenképpen emelte.

A Fazekas családdal, kiemelten Fazekas Jánossal nemcsak azért kell foglalkoznunk, mert egy újabb családról derült ki, hogy két generáción keresztül Mezőcsáton dolgozott, hanem főként azért, mert Fazekas János az első olyan csáti fazekas, akinek több, stílusban azonosítható munkája maradt fenn. Korábban a fiatalabb Rajczy Mihályt (1817–1868) tudtuk csak a gyűjtemények szignált darabjai segítségével 1843-tól stílusban azonosítani, bár előtte számos kiváló munka jelezte, hogy Mezőcsát fazekasainak forma-, szín- és díszítésvilága már erősen letisztult.

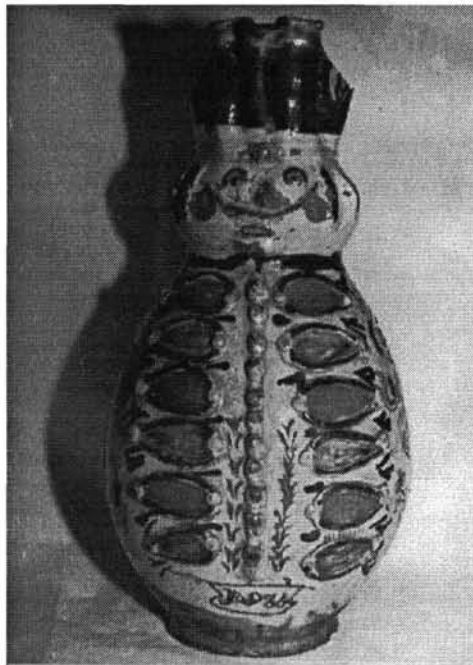
1. kép. 1835-ös butella madaras előlapja

2. kép. A butella oldala (NM 94.107.28)

3. kép. 1835-ös miskakancsó virágdíszes oldala
(NM 55.47.1.)

4. kép. A miskakancsó szemben

Fazekas János munkáinak azonosításához szignált butellája nyújt segítséget, mely világosokker alapú, szája fekete, szintelen máz borítja. Felirata és díszítménye sgraffito. Egyik oldalán tulipános csákójú huszár, mögötte apró ló, hátlapját pedig ágon álló madár díszíti. Felirata: „én tsináltam Fazekas János / Kapitány Jánosnak / Ha nints bene legyen bene / a vótt áruktün / a lecke mapizir / hónap ingyen / igyál mert / könnyen keresel”. A szöveg felett apró, karcolt virág. A hátlapon, a madármotívum felett: „aprillís 10 nap / az 1835 ben” (1–2. kép). Az edény alján, karcolt keretben az évszám megismétlődik. Ez a karcolt keretű évszám és a tulajdonos neve tette lehetővé 1835-ös miskakancsójának azonosítását.

A kancsón a keretes évszám az edény hasát díszítő gombor alatt található, de az évszám nagyobb méretben és eltérő technikával az edény hátán, a fül alatt is megismétlődik, barnával írókázva, sárga pettyekkel kiemelve. Alatta a tulajdonos neve: Kapitány János.¹⁹ Valószínűleg egyszerre készülhetett a butellával. Fazekas János öccse 1835-ben kötött házasságot Kapitány Sárával, a rokonság kapcsán ajándékba készülhettek a tárgyak (3–4. kép). Az arányos korongozású kancsó a fazekasnak nem első miskakancsója, bár díszítménye – a butellához hasonlóan – gyakorlatlanabb, nem elég kiforrott. Világosokker alapon fekete, barna, vörös és sárga írókás díszítmények, karcolt ornamentika és rátétek jelzik munkai igényességét. Háton, füle két oldalán karcolt hullámvonal között zöld írókás hullámvonal. Mellette barna hullámvonal, sárga pettyessorral kiemelve. Ezt a rátétes mentezsinórzat két oldalán eltérő mintasorok zárják le, egyik oldalon karcolt ívekben karéjos levelek és ívelt vonalakkól összetevődő stilizált levelek. Ez utóbbi

19 NM 55.47.1.

5. kép. 1836-os miskakancsó hátlapja
(Szabadtéri Néprajzi Múzeum 78.33.1.)

6. kép. A miskakancsó eleje

motívum a Néprajzi Múzeum 1839-es miskakancsóján ismétlődik meg.²⁰ A másik oldalon karcolt indasorban virág- és levéldíszek, melyek egyes elemei már kissé jobb rajzolatban a Herman Ottó Múzeum 1838-as, szerkesztett díszítményű mezőcsáti miskakancsóján köszönnek vissza.²¹ Hasán kúpos gombsor fut végig, két oldalán karcolt rozmaringággal. Csákója barna, pereme zöld, a csákó alján, az orr fölött plasztikus, sárgára színezett rátétes gomb.

Ugyanez a csákómegoldás jellemez még egy 1836-os és az előbb már idézett, 1839-es miskakancsót is (5–6. kép). Mindkettő olyan stílusjegyeket visel, ami kétségtelenné teszi, hogy Fazekas János munkáiról van szó. Az 1836-os Domanovszky György gyűjteményéből került a Szabadtéri Néprajzi Múzeumba.²² Plasztikus zsinórzata szintén felváltva vörös és zöld színezésű, a zsinór és kerete barna. Fülét a másik két kancsóhoz hasonlóan barna hullámvonalakkal elválasztott függőleges vonalak díszítik. Alatta a karcolt évszám: 1836, ahol az 1-est alul és felül három-három vésett pont zárja le. Az 1839-es miskán írókázott kivitelben hasonlóan jelenik meg az évszám első eleme. A fül két oldalán függőleges, barnával keretezett zöld, sárga és vörös leveles ágsor. Elején, a barna kígyó két oldalán előkarcolt, hasonló színezésű levélsor. Ezen a miskán az 1839-eshez hasonlóan a plasztikus bajusz már erősen visszakunorodik.

²⁰ NM 129626.

²¹ HOM 53.10.1.

²² Szabadtéri Néprajzi Múzeum 78.33.1.

7. kép. 1839-es miskakancsó háta (NM 129626)

8. kép. A miskakancsó írókás díszítésű háta

Az 1839-es miskakancsón az ornamentika már teljesen letisztult. Füle két oldalán ívelt barna ágon karéjos levelek díszlenek. A kígyó két oldalán stilizált virágsorrrá rendeződnek a barna, zöld, vörös és sárga színezésű ívelt vonalak, melyek a reformkori mezőcsáti és füredi munkákon egyaránt előfordulnak (7–8. kép).

Egy újabb tárgy, egy harmonikus megfogalmazású kásástál a butellán szereplő, még kissé ügyetlen, fejjel lefelé felkarcolt madár alapján azonosítható.²³ A madár rajzolata a két tárgyon minden elemében megegyezik, a butellán karcolva, a tálon írókázva egyaránt lendületes. A világosokker tálal szintén szintelen máz borítja, színezése a miskakancsókéhoz hasonlóan barna, vörös, zöld és sárga. Peremét háromszögbe rendeződő eltérő színezésű vonalak díszítik. Közepén ágat jelképező hármis barna íven áll a nyújtott vonalú elegáns madár (9. kép). Hosszú csőrében a tányér ívét követő gránátalmás, tulipános ág nyúlik háta mögé. Testén függőleges vonalak, hullámvonalak és pettyek jelzik színes

9. kép. Madaras tál (HOM 53.212.1.)

23 HOM 53.212.1.

tollazatát. A minden elemében kiforrott munka tehetségét és stílusának tisztultságát jelzi, de jelzi azt is, hogy a későbbi csáti stílusra és egyes fazekasokra milyen hatást gyakorolhatott, kikkell, mely műhelyekkel állhatott kapcsolatban.

Mivel eddigi ismereteink szerint 1839 után működésének nyomát sem tárgyakban, sem anyakönyvi adatokban nem találtuk, arra következtethetünk, hogy valamilyen ok miatt (halál, elköltözés) Mezőcsáton huzamosabb ideig nem dolgozott. Díszítményeiből néhány elem korábbi és későbbi darabokon is fellelhető, a gránátalma, a tulipán, a kinyílt virágtányér és a kétszirmú, bibés virágbimbó, a pontsorrallal díszített hullámvonal, a különböző, barnával előrajzolt színes levélsor, az ívelt vonalakkal összetevődő stilizált növényi ág. Míves madarai az őt követő csáti fazekasokra alig hatottak, leginkább a csőrükben tartott leveles ág egyes elemei éltek tovább. Szépen formázott zömök miskakancsói, azok plasztikus díszítménye és írókával rajzolt motívumai a későbbi tiszafüredi munkákon jelennek meg, és ez a hasonlóság annyira szembeszökő, hogy az 1839-es miskakancsóját korábban tiszafüredi munkának is tartottuk. Tála peremornamentikájáról, a háromszögbe rendeződő eltérő színezésű vonalokról is hasonlót állapíthatunk meg, mert mindkét közép-tiszai központ korai emlékéanyagában, főként Csáton Kovács Dániel, Tiszafüreden az pedig az idősebb Nyúzó Gáspár tálasedényein előfordul. A teljes keretben megjelenő plasztikus gombolás pántjai Csáton a Rajczy-műhelyt jellemzik még, míg Tiszafüreden a 19. század első felében ez az uralkodó forma.

Ez a stílushasonlóság több forrásból is táplálkozik. Tiszafüred fazekasai a 19. század elején, Mezőcsáthoz viszonyítva némi időkésséssel leginkább a miskolci fazekascéhhez kötődtek (Fitzere János, Nagy Antal, nemes Otrokótsy Károly, Tolnai Sámuel, nemes Paál Ferenc). Részben Miskolcon tanultak, részben legényeveikből töltöttek ott több-kevesebb időt.²⁴ A tiszafüredi ifjú Nagy Mihály munkásságának kezdetén (1845–1847 között) számos mezőcsáti, leginkább Rajczy Mihály műhelyéhez köthető elemet használt. Egyik 1847-es szerkesztett díszítményű miskakancsója csak színezési sorrendjében, évszámírásában és plasztikus arckiképzésében tér el némileg a Rajczy-miskáktól. 1844-ben a Néprajzi Múzeum gyűjteményében van egy olyan miskakancsó, mely felirata szerint a Rajczy-műhelyben készült, de kézírása, helyesírási sajátossága – a szóvégi „N” betű kettőzése a ragoknál – és a díszítmények apróbb jellegzetességei mind arra utalnak, hogy ez a kancsó az időlegesen Mezőcsáton, a Rajczy-műhelyben dolgozó ifjú Nagy Mihály munkája.²⁵

Fazekas János rokonsága révén az idősebb Rajczy Mihály műhelyében is dolgozhatott. Ha 1828-ban, az összeírás idején az apai műhely legénye, akkor biztosan nem időszakos lett volna Fazekas Mihály műhelyének működése. Az apáról azt is feltételeztük, hogy a mázasmunka gyártásában nem lehetett túl járatos. Fiának ezért más műhelyeket is fel kellett keresni a magasabb technikai tudás elsajátítása céljából. Erre legalkalmasabbnak nagybátyja, az idősebb Rajczy Mihály műhelye látszott, mely az összeírás szerint az adott korban a mezővárosban jelentősebbnek számíthatott. Fazekas Jánost ehhez a műhelyhez szorosabb rokoni szálak fűzték, anyja Rajczy lány volt, a fazekasmester nővére. Fazekas János házastársát, nemes Nemes Borbálát viszont Rajczyné szűkebb rokonságából választotta. Esküvőjén, 1830. február 24-én Rajczy Mihály tanúskodott.²⁶ Stílusban azonosítható munkáin a későbbi Rajczy-darabok díszítmény-előzményei is jól felismerhetők. Ezek a motívumok Tiszafüredre a Rajczy-műhelyen keresztül ifjú Nagy

²⁴ Fűvessy A., 1990.

²⁵ NM 131242.

²⁶ Mcs VA II/907.

Mihály révén is eljuthattak. Természetesen Mezőcsát és Tiszafüred fazekasai egymás műhelyeiben kölcsönösen is dolgozhattak.

Mindezzel azonban nem vitatjuk, hogy Mezőcsát a díszített mázaskerámiában némileg megelőzte Tiszafüredet, illetve annak későbbi stílusára hatást gyakorolt. Ezt a hatást nem köthetjük csupán egy személyhez és egy műhelyhez, annak ellenére, hogy írásos és tárgyi adatot csak ebben az esetben tudunk kimutatni. A gyors motívumvándorlás – melyet a 19. század egész folyamán más alföldi központoknál is megfigyelhetünk – több központ, köztük Mezőcsát és Tiszafüred esetében is, kellő számú egyéb adat hiányában leginkább a tárgyak, a stílus oldaláról tanulmányozható. A jelen tanulmány ehhez nyújt néhány apróbb adalékot Fazekas János stílusban azonosítható tárgyai révén.

IRODALOM

Bodó Sándor

1975 Fazekas mesterlegények Miskolcon 1768-tól 1872-ig. A miskolci Herman Ottó Múzeum Közleményei 14. 89–93. Miskolc

Bottko Béla

1957 Az 1828. évi országos összeírás. In: A történeti statisztika forrásai. Szerk.: Kovacsics József. Budapest

Domanovszky György

1953 A mezőcsáti kerámia. Magyar Népművészet XVII. Budapest

1968 Magyar népi kerámia. Budapest

1981 A magyar nép díszítőművészete I–II. Budapest

Füvessy Anikó

1990 A tiszafüredi fazekasság miskolci kapcsolatai a XIX. század első felében. A miskolci Herman Ottó Múzeum Közleményei 26. 98–105.

1991 A mezőcsáti fazekasság történetére vonatkozó újabb adatok. A miskolci Herman Ottó Múzeum Évkönyve, 413–423. Miskolc

1996 Ismeretlen mezőcsáti fazekascsalád a múlt század elejéről. Néprajzi Értesítő LXXVIII. 155–166.

Kresz Mária

1961 Újonnan szerzett mezőcsáti cserépedények. Néprajzi Értesítő XLII. 161–180.

1969 A kerámiagyűjtemény gyarapodása. Néprajzi Értesítő LI. 78–90.

1991 Magyar fazekasművészet. Budapest

ANGABEN ÜBER EINE UNBEKANNTE TÖPFERFAMILIE AUS MEZŐCSÁT

Durch Keramiken aus Mezőcsát, die in den letzten Jahren in öffentliche Sammlungen gelangten, wurde dieses bekannte Töpferzentrum des vergangenen Jahrhunderts in ein neues Licht gerückt. Es tauchten vier signierte Gegenstände auf, die den Namenszug bisher unbekannter Töpfer tragen. Einer unter ihnen hieß János Fazekas. Er fertigte im Jahre 1835 eine Bouteille für seinen Verwandten János Kapitány, welche er mit der eingekratzten Darstellung eines Husaren und eines Vogels verzierte.

Bislang war uns keine Familie in Mezőcsát bekannt, die Fazekas hieß und sich mit der Anfertigung von Geschirr beschäftigte. Dass so eine Familie jedoch existierte, wird durch eine Konskription von 1828 bestätigt, wo neben Mihály Rajczy (1794–1855) ein Mihály Fazekas genannt ist.

Die vorliegende Studie beschäftigt sich mit zwei Töpfermeistern, die den Familiennamen Fazekas trugen, sowie mit ihren verwandtschaftlichen Beziehungen zueinander und ihren eventuellen Beziehungen zur Miskolcer Töpferzunft. Weiterhin wird die Blutsverwandtschaft unter den Töpferfamilien untersucht, ganz konkret die Verwandtschaft zur Familie Rajczy. Die fünf Gegenstände (1835: Bouteille, Mischkakrug, 1836, 1839: Mischkakrug bzw. eine undatierte mit Vogelmotiv verzierte Schüssel), die von dem 1806 geborenen János Fazekas stammen, werden eingehend vorgestellt. Vom Stil her ließ sich früher der ausserordentlich talentierte Meister des Mezőcsáter Töpferhandwerks Mihály Rajczy d.J. (1817–1869) identifizieren.

Die Studie geht darauf ein, welchen Einfluss János Fazekas auf den Mezőcsát Stil gehabt haben mag, und mit welchen Meistern und Werkstätten er in Verbindung gestanden haben mag. Die erhaltenegebliebenen und vom Stil her identifizierbaren Gegenstände weisen zahlreiche Zierelemente auf, die auch in der derzeitigen Ornamentik von Mezőcsát ihren Platz fanden. Um welche bedeutende Persönlichkeit es sich gehandelt haben muss, zeigt sich darin, dass seine Wirkung während der ersten Hälfte des 19. Jahrhunderts auch im Töpferhandwerk des ihm im Stil verwandten Tiszafüred nachzuweisen ist.

Anikó Fűvessy